Takács Zsuzsának,
Rádió Mennyei Osztálytól

A Magyar Rádió Mennyei Osztály tisztelettel meghívja Önt Mennyei Kávéházába, ahol egy beszélgetés során megidézhet hét, Önhöz közelálló embert, akikhez kérdéseket intézhet.
Kérem, postafordultával jelezze, elfogadja-e meghívásunkat, ha igen, kiket kíván megidézni, miért épp őket, milyen kérdéseket kíván feltenni nekik. Továbbá osztályunk tudomására jutott, hogy Ön valamiféle álom-esszét ír. Mit jelent az, hogy álomesszé, mesélne-e erről, s felolvasna-e belőle hallgatóink számára?

Tisztelettel,
Cseletvári Richárd
szerkesztő

Tisztelt Mennyei Szerkesztőség!
Úgy értesültem különböző szerkesztőségekből, hogy a Rádiónál pokoli a helyzet, érthető örömmel veszem tehát az Önök felkérését, és Intézményük szerencsésebb éghajlatra való költözését.

A tárgyra térve azonban, mindenekelőtt két nemrég az Önök országában letelepedett íróbarátomat szeretném meghívatni, Székely Magdát és Beney Zsuzsát. Őtőlük is azt kérdezném legelőször, hol jobb, itt vagy ott? Nevezetesen hogy lehet-e, érdemes-e az ottani körülmények között verset írni? Azaz, hogy a tökéletesség nem túl unalmas-e? Bár erre a problémára remek megoldást talált Swedenborg, aki szerint nem elég az üdvösség elnyeréséhez az erkölcsi feddhetetlenség. Az embernek intellektuálisan is meg kell váltódnia. Aki nem képes az angyalok társalgását követni, az méltatlan a mennyországra, ahogyan Borges mondja Swedenborgról szóló előadásában. A válasz persze egy engem régen foglalkoztató – mondhatni luciferi – kételyre is megfelel. Azaz, hogy létezik-e érvényes művészet *a páriák művészetén* is túl? Harmadik vendégem Kálnoky lenne. Őtőle először azt kérdezném meg, hogy olyan-e a túlvilág, mint amilyennek anyja halála után írott verseiben képzelte? Az ő esetére vonatkoztathatóan említem meg, hogy William Blake az üdvözüléshez szükséges feltételekhez még egy harmadikat is hozzátesz, mondván hogy a művészet által is üdvözülhetünk. Kálnoky rengeteg földi hányattatása közepette rendületlenül kitartott az írás mellett. Saját jövőjén töprengve így ír: „*Talán csak egy marék agyag / vagy csillagok felé kitáruló növény, / talán egy csontgödréből kiszökő / független szemgolyó leszek.*" Elmondanám neki, bár biztosan jobban tudja nálam, hiszen személyesen is találkozhattak már portugál kortársával, hogy 1935-ben, amikor ő 23 éves volt, és túlesett a csonkító bordaműtéten, Pessoa éppen meghalt. S halottas ágyán, utolsó mondatával a szemüvegét kérte, mert világosan akarta látni, mi történik vele halála után. A „páriák művészete" kifejezést egyébként Pilinszkytől vettem, gondolom, nincs ellenükre, hogy őt is meghívatom. *Ez már négy.*

Tisztában vagyok azzal, hogy az eddigi társaság túlzottan is angelikus. Nem kérem azonban Lucifer meghívását ennek ellenére sem, mert attól félek, hogy a vitában ő akarna győzni, és akkor a többiek a rádió meghívását nem fogadnák szívesen. Nemcsak az eddigi meghívottak, hanem még Petri vagy Baka István sem, akiknek felkérését szintén javaslom. Petrinek *„az angyal a részletekben lakik"* igazságának kimondása is nyilván belépőül szolgált a mennybe... Ha ugyan – s itt egyes szigorú portásokra gondolunk, akik számára költészetének e mondat nélküli egésze nem lett volna elegendő a felvételhez. Bakának meg a november angyalához írott szonettjére hivatkozom, hogy indokoljam meghívását. (Lennék halottad, s úgy élnék veled / ahogy gyökérrel él a föld, a víz; / s bár szemgolyód fehér, akár a gipsz, / poromból támaszt föl tekinteted. / Jöjj el hozzám november angyala! / Halottak napja elmúlt, – élni kell! / S ha élni kell, a kő is ünnepel, / S bódít krizantém szirmod illata – / Halotti mécs, öröklét lángja tán? / Mindegy! Fejem öledbe hajtanám." – *Ez eddig hat.* A *hetedik* apám lenne, aki újabb megsárgult könyvjelzőként használt újságszélt rejtett el számomra *Az ember tragédiája* tőle örökölt díszkiadásában, amelyben épp egy csípős luciferi idézetet kerestem. Szerencsémre épp Lucifer sokkoló szövegénél nyílt ki a könyv, ahova ő az Esti Hírlap széléről letépett könyvjelzőt tette, topográfiailag a 81. lapon, a 6. színnél. Az idézet nem Lucifer Teremtés elleni áskálódásának direkt, hanem indirekt szemelvénye.

(Az égen glóriában a kereszt feltűnik. A hegyek megől égő városok pírja látszik. A csúcsokról félvad csapatok szállnak alá. Távolról áhítatos himnusz hallik.)

(Lucifer – megszólal – magában):
„E látvány kissé borzongatja hátam
De nem emberrel kell-e küzdenem?
Mit én nem bírok, ő megteszi helyettem.
Hasonló tréfát már gyakorta láttam.
A glória, ha lassan elveszett,
Még megmarad a vérengző kereszt."

Úgy gondolom, meghívottaim között senkinek sem lenne kifogása a Madách-idézet ellen.

E kis kitérő után szeretnék visszatérni a tervezett rádiós műsorra. Úgy tervezem, hogy az este moderátoraként elmondom azt is, hogy Kálnoky beteljesítetlen tervei teli bőröndjével ment el, ahogyan a felesége mesélte nemrég; Beney Zsuzsa úgyszintén. Vele utolsó vasárnapján még együtt voltunk, s hazafelé jövet, közös orvosbarátnőnk kocsijában arról beszélt, hogy befejez valamilyen írást, melyet a Vigília kiadó esszésorozatába ír Bende Józsefnek. Halála napján, csütörtökön reggel még gépbe is írta, amit akart. Székely Magdának azonban nem voltak írói vagy bármiféle tervei, gyakorlatilag évtizedek óta. Napirendje sem volt, hacsak azt nem tekintjük napirendnek, hogy mikor veszi be valaki a következő adag altatót, amit gyakorta meg is szegett. Nem úgy értve, hogy kihagyott volna egy-egy alkalmat, hanem hogy jobb esetben megduplázta, rosszabban megsokszorozta a napi adagot. Mégis mintha kivilágosodott volna fölötte az ég, sokan keresték, és szívesen beszélt volna sebzett életéről, verseiről és csodálatos prózájáról, az *Éden*ről bárkinek, aki felkereste. Az ilyen szerzőknél, mint fenti vendégeim, gyanakodnunk kell, hogy az Éden maga is rettenetes hely, és ez így is van. Magdával viszont a legkétségbeejtőbb helyzetben is remekül lehetett nevetni, Petrivel, mint tudjuk, úgyszintén. Beney Zsuzsával azonban csak nevetgélni tudtunk. Ezért különösen jó visszaemlékeznem egy történetére. Amelynek megértéséhez azonban tudnunk kell, hogy amellett, hogy költő volt, és az irodalomtudományok akadémiai doktora, József Attila-kutató stb., egészen idős koráig gyakorló tüdőorvosként működött. Egyszer, amikor sikerült kigyógyítania tébécéjéből egy alkoholista paciensét, közölte is az illetővel az örömhírt. Lelkére kötötte ugyanakkor, hogy egy kortyot se fogyasszon akkortól. Hat hét múlva megjelent a volt beteg a kontrollvizsgálaton. Zsuzsa megvizsgálta, és megdicsérte állhatatosságát. Bátorságát összeszedve ekkor a volt beteg, szájpadlásához tapadó nyelvvel, reszelős hangon megkérdezte tőle: „Doktornő, egy kis levest azért fogyaszthatok néha?"

Hogy megilletődöttségemet feledjem, hogy újra találkozhatom a mennyei vendégekkel, talán még elmondanék egy – apámtól hallott – régi viccet az öt-

venes évekből. Ahogyan vendégeim bizonyosan tudják, de Önök, a rádió ifjabb szerkesztői nem feltétlenül – a vicc abból az időből származik, amikor népnevelők járták Budapestet. Vasárnap délelőtt becsöngetnek Kovácsékhoz. A házigazda kiszól: Ki az? – Népnevelők vagyunk. – Miért jöttek? – Beszélgetni szeretnénk. – Hányan vannak? – Ketten – hangzik a felelet. – Nagyszerű – mondja Kovács –, akkor csak beszélgessenek! Vendégeim biztosan értenék, hogy ezzel a párbeszéddel azt szerettem volna jelezni, hogy szívesebben venném, ha ők beszélgetnének, és én hallgatnám őket.

Ui. Kérésükre mellékelten csatolom az *Álom-esszé*ből való részletet: Az *Álom-esszé*ről szólván csak annyit, hogy egyre mélyebben merülök el benne. Álmodni ugyan még nem álmodtam vele, de kurzorom valósággal szalad a képernyőn, ha leülök dolgozni. Ide is fűzök belőle egy bekezdésnyit, mely az éjszakai álom és a kábítószeres álmok testi-lelki jegyeiről szól:

„Baudelaire teljes könyvet szentel kábítószeres tapasztalatai leírásának. Többek között elmond egy történetet, melynek tanúja volt, s amelyben a cselédlány azt az utasítást kapja, hogy frissítőket hozzon a hasis élvezetébe borult vendégeknek. »Amikor meglátja maga körül a bizarr fejeket, az aránytalanul nagyra nyílt szemeket, megcsapja őt a körülötte kavargó egészségtelen légkör. A vendégek közt járó cselédlány, látván 'ezt a kollektív őrületet', eszeveszett nevetésbe tör ki, elejti a tálcát, mely összes csészéjével és poharával darabokra törik, és rémülten menekül, ahogyan csak a lába bírja... Másnap bevallja, hogy *valami egészen furcsát érzett, valamit, amiről fogalma sincs mi lehetett.*« Holott, mint Baudelaire megjegyzi, ő maga nem szívott hasist.

A magyar olvasó a szerteszét heverő, álomba bódult alvók láttán Kosztolányi híres versére, a *Hajnali részegség*re gondol. Kosztolányiné visszaemlékezéséből következtethetünk arra, hogy a vers látomásossága a könyvespolc mögött rejtegetett, titokban fogyasztott kábító (hatású) szernek is betudható. A költemény alvókról szóló soraiban a külső szemlélőre gyakorolt riasztó hatás mindenesetre közös a két leírásban:

„Az emberek feldöntve és vakon
vízszintesen feküsznek,
s megforduló szemük kacsintva néz szét
ködébe csalfán csillogó eszüknek,
mert a mindennapos agyvérszegénység
borult reájuk.
Mellettük cipőjük, ruhájuk,
S ők a szobába zárva, mint dobozba..."

Ebből a nyomorúságból emelkedik Kosztolányi verse a mennyei bál pompájának elragadtatott ábrázolásáig:

„ ...roppant
Fénycsóva lobbant,
Egy mennyei kastély kapuja tárult,
körötte láng gyúlt
valami rebbent,
oszlani kezdett a vendégsereg fent,
a hajnali homály mély
árnyékai közé lengett a báléj,
s künn az előcsarnok fényárban úszott,
a házigazda a lépcsőn búcsúzott,
előkelő úr, az ég óriása,
a bálterem hatalmas glóriása,
s mozgás, riadt csilingelés, csodás
halk női suttogás..."

Nehéz megszakítanom az egyik legszebb magyar vers idézését. Ám e rövid szemelvényből máris levonhatjuk a következtetést, hogy érthető, ha a látvány, a hangok hatása alól magát kivonni nem tudó költő megkísérli versben interpretálni álmát. *Interpretálni,* azaz tolmácsolni valóban, és nem megmagyarázni. A szakirodalomban közmegegyezés van ugyanis abban, hogy a primér álommunka nem álom*fejtést,* hanem az álom *tolmácsolását* jelenti."

Szívélyes üdvözlettel:
Takács Zsuzsa

A Nyitott Műhelyben tartott Nyitott Est
szerkesztett változata.